

Pašnovērtējuma anketa pašvaldībām ārpusģimenes aprūpes jomā

Rīga 2019

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Pašnovērtējuma anketa pašvaldībām sagatavota lietderības revīzijas “Ārpusģimenes aprūpes sistēmas efektivitāte” ietvaros.

Papildu informāciju lūdzam skatīt revīzijas ziņojumā “Atņemtā bērība. Ikvienam bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē” (pieejams Valsts kontroles vietnē tīmeklī www.lrvk.gov.lv sadaļā *Revīziju ziņojumi* nozare *Labklājība*).

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
<p>1. Vai pašvaldībā tiek analizēta informācija par pašvaldībā dzīvojošām ģimenēm ar bērniem, tajā skaitā par iespējamām riska ģimenēm, lai savlaicīgi identificētu riska faktorus bērnu nepietiekamai aprūpei un nodrošinātu šīm ģimenēm nepieciešamo atbalstu?</p>			
<p>1.1. Vai pašvaldība analizē informāciju par pašvaldībā dzīvojošām ģimenēm ar bērniem, tajā skaitā par iespējamām riska ģimenēm, lai savlaicīgi identificētu riska faktorus bērnu nepietiekamai aprūpei un nodrošinātu šīm ģimenēm nepieciešamo atbalstu?</p>	<p>Jā / nē / daļēji</p>	<p>Pašvaldībām ir jāpārziņa tās iedzīvotāju struktūra, tajā skaitā, cik attiecīgajā pašvaldībā dzīvo ģimenes ar bērniem. Šo informāciju var iegūt no pašvaldību rīcībā esošās Vienotās pašvaldību sistēmas lietojumprogrammas PERS¹, kas nodrošina pašvaldības iedzīvotāju uzskaiti, kā arī informācijas apmaiņu ar Iedzīvotāju reģistru².</p> <p>Savukārt, lai noteiktu ģimenes, kurās iespējami riski nepietiekamai bērna aprūpei, veselības aprūpei, izglītības ieguvei u.c., pašvaldībai ir jāpārziņa ģimeņu sociālā situācija, kuru var noskaidrot¹:</p> <p>1) iegūstot informāciju no dažādām valsts un pašvaldību informācijas sistēmām par ģimeņu saņemtajiem pakalpojumiem, veselības aprūpes pakalpojumiem;</p> <p>2) iesaistot institūcijas, kuras, izpildot savas funkcijas, ir jau ieguvušas informāciju, kas var liecināt par iespējamām riskiem</p>	<p><i>Mērķtiecīgas darbības sociālās situācijas noskaidrošanai tiek veiktas tikai retā pašvaldībā. Tāpēc visbiežāk bāriņtiesas un sociālie dienesti ģimenes uzraudzību uzsāk tikai tad, kad bērna tiesības uz pilnvērtīgu aprūpi un pat tā veselība un dzīvība ir jau apdraudēta.</i></p> <p><i>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 24.-30.lp.).</i></p>

¹ Institūcijas un informācija, kura, pildot institūcijām noteiktos uzdevumus, jau ir to rīcībā un kura ir jāanalizē, ir apkopota tabulā revīzijas ziņojuma 29.-30.lp.

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
		<p>nepietiekamai bērnu aprūpei.</p> <p>Iesaistot atbildīgās institūcijas un apkopojot visu to rīcībā esošo informāciju, ir jāveic mērķtiecīga un visaptveroša pašvaldības sociālās situācijas analīze, lai laikus identificētu ģimenes, kurās pastāv riska faktori bērna nepietiekamai aprūpei, un lai savlaicīgi varētu nodrošināt tām nepieciešamo atbalstu.</p>	
<p>2. Vai bāriņtiesu darbības ir pietiekamas, lai lēmumi par aizgādības tiesību pārtraukšanu, bērna šķiršanu no ģimenes un ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu atbilstu bērna labākajām interesēm?</p>			
<p>2.1. Vai visos gadījumos bāriņtiesas lēmums par bērna šķiršanu no ģimenes ir savlaicīgs un pamatots?</p>	<p>Jā / nē /</p>	<p>Visos gadījumos lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu un bērnu šķiršanu no ģimenes pieņem savlaicīgi (to nevilcinot), t.i., brīdī, kad tiek konstatēti likumā² definētie apstākļi, kas ir par pamatu aizgādības tiesību pārtraukšanai. It īpaši, ja pašvaldībā nav pieejami pakalpojumi ģimenes problēmu risināšanai vai arī pakalpojumi ir pieejami un/vai ģimenei ir piedāvāti, bet ģimene neatzīst problēmu un atsakās no pakalpojumu saņemšanas / sadarbības.</p>	<p><i>Bāriņtiesām ir bijis pietiekams pamatojums /izvērtējums bērnu šķiršanai no ģimenēm, tomēr vairākos gadījumos nepamatoti kavēta šo lēmumu pieņemšana.</i></p> <p><i>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 30.-34.lp.)</i></p>
<p>2.2. Vai visos gadījumos bāriņtiesas lēmums par bērnam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu ir pieņemts, ievērojot ārpusģimenes aprūpes</p>	<p>Jā / nē /</p>	<p>Visos gadījumos, lemjot par bērna ārpusģimenes aprūpes veidu, ievērot likumā⁴ paredzēto ārpusģimenes aprūpes veidu nodrošināšanas secību: 1) aizbildnis, 2) audžuģimene, 3) tikai izņēmuma gadījumā bērnam.</p>	<p><i>Revīzijā netika gūts apliecinājums, ka visos gadījumos tikušas veiktas aktīvas darbības, vispirms aizbildņa, tad audžuģimenes meklēšanā un tikai kā galējais risinājums izvēlēts bērnam.</i></p> <p><i>(detalizēti skat. revīzijas</i></p>

² Civillikuma 203.pants, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta pirmās daļas 1.punkts un Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmā daļa.

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
nodrošināšanas pamatprincipu ³ ?		<p>Visos gadījumos izmantot visas iespējas aizbildņa atrašanā un uzrunāšanā (tajā skaitā apzinot un uzrunājot arī tālāko ģimenes loku), vai, ja aizbildni nav izdevies atrast, – audžuģimenes atrašanā.</p> <p>Potenciālo aizbildņu atrašanai izmantot Iedzīvotāju reģistra informāciju, no kuras ir iespējams iegūt informāciju par ļoti plašu radnieku loku. Turklāt izmantot Iedzīvotāju reģistra tehniskās iespējas, informāciju iegūstot tiešsaistē, nevis sūtot rakstiskus pieprasījumus.</p> <p>Atbalstīt arī personu, kas nav bērna radnieki, vēlmi kļūt par aizbildni, sniedzot nepieciešamo atbalstu statusa iegūšanai, bet pēc tam arī veicinot, ka šī persona kļūst par aizbildni kādam konkrētam bērnam.</p> <p>Visos gadījumos darbības aizbildņa un audžuģimenes atrašanai detalizēti dokumentēt <i>pārskatā par darbībām, kas ir veiktas, lai bērnam ārpusģimenes aprūpi nodrošinātu ģimeniskā vidē</i>, norādot visus apzinātos un uzrunātos aizbildņus, audžuģimenes, t.sk., pamatojumu, kāpēc potenciālais aizbildnis/audžuģimene nevar uzņemties bērna aprūpi.</p>	ziņojuma 34.-46.lp.)

⁴ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta trešā daļa un 3.¹daļa (redakcijā, kas bija spēkā no 04.07.2013. līdz 31.08.2018.) un 27.panta trešā daļa (redakcijā, kas ir spēkā no 01.09.2018.).

³ Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta trešo un 3.¹daļu, šķirot bērnu no ģimenes, ārpusģimenes aprūpe viņam tiek nodrošināta primāri pie aizbildņa vai audžuģimenes. Tikai, ja ārpusģimenes aprūpi nav iespējams nodrošināt pie aizbildņa vai audžuģimenes vai ja tā nav piemērota konkrētam bērnam, tad aprūpi nodrošina bērnu aprūpes iestādē.

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
<p>2.3. Vai visos gadījumos bāriņtiesa ir norādījusi pietiekamu pamatojumu aprūpes noteikšanai bērnam, ja bērnam nav bijis iespējams aprūpi nodrošināt ģimeniskā vidē?</p>	<p>Jā / nē /</p>	<p>Visos gadījumos, izvēloties bērnam aprūpi nodrošināt bērnam, to pamatot, norādot, kāpēc nav bijis iespējams to nodrošināt ģimeniskā vidē.</p> <p>Pamatojumam izmantot sagatavotajā pārskatā par darbībām, kas ir veiktas, lai bērnam ārpusģimenes aprūpi nodrošinātu ģimeniskā vidē dokumentēto (norādot visus apzinātos un uzrunātos aizbildņus un audžuģimenes, t.sk. pamatojumu, kāpēc potenciālais aizbildnis/audžuģimene nevar uzņemt bērnu aprūpi).</p>	<p><i>Lielākoties bāriņtiesu sagatavotajos pārskatos par darbībām, kas ir veiktas, lai bērnam ārpusģimenes aprūpi nodrošinātu ģimeniskā vidē, un/vai lēmumos par aprūpes nodrošināšanu bērnam bija norādīts, ka neviens aizbildnis nav pieteicies vai arī nav pieejama atbilstoša audžuģimene, lai gan lietās nebija informācijas, kas apliecina, ka aizbildnis vai audžuģimene vispār ir meklēta.</i></p> <p><i>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 36.-40.lp.)</i></p>
<p>2.4. Vai, lemjot par bērnam piemērotāko audžuģimeni vai bērnam, ir ievērots:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ka vienas ģimenes bērni nav šķirami; - audžuģimeni vai bērnam izvēlēties pēc iespējas tuvu bērna iepriekšējai dzīvesvietai⁵? 	<p>Jā / nē /</p>	<p>Visos gadījumos, izvēloties audžuģimeni, bet it īpaši bērnam, ievērot likumā⁶ noteiktos ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanas pamatprincipus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) vienas ģimenes bērni nav šķirami; 2) audžuģimeni (ja tas ir iespējams) un it īpaši bērnam izvēlēties pēc iespējas tuvu bērna iepriekšējai dzīvesvietai: <ul style="list-style-type: none"> - lai nodrošinātu bērnam iespēju uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar ģimeni un citiem tuviniekiem (ja vien tas nav pretrunā ar bērna interesēm); - lai netiek traucēta bērna izglītības ieguve, sociālie kontakti u.c. 	<p><i>Ievietojot bērnu bērnam, priekšroka tiek dota iestādei, ar kuru pašvaldībai ir noslēgts līgums par bērnam pakalpojumu, bet netiek vērtēts, vai konkrētais bērnam ir bērnam piemērots un atbilst bērna interesēm, proti, vai bērnam būs iespēja uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar savu ģimeni un citiem tuviniekiem, vai tieši pretēji – vai bērna interesēs tomēr nav nepieciešams mainīt ierasto sociālo vidi u.c., lai mazinātu iepriekšējo traumatisko pieredzi. Netiek arī vērtēts, vai bērnam būs iespēja apmeklēt iepriekšējo izglītības iestādi, kontaktēties ar draugiem utt., tā nezaudējot saikni ar ierasto vidi.</i></p> <p><i>Revīzijā ir konstatēts, ka bērnam izvēli ietekmē arī</i></p>

⁵ Detalizēti skat. otro izcēlumu revīzijas ziņojuma 45.lp.

⁶ Detalizēti skat. otro izcēlumu revīzijas ziņojuma 45.lp.

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
			<p>bērnu vecums un veselības stāvoklis, jo bērniem vecumā līdz diviem gadiem, kā arī bērniem ar invaliditāti³ bērnunama pakalpojumu nodrošina valsts četrās valsts sociālās aprūpes centru filiālēs – Rīgā, Liepājā un Daugavpilī –, bet pārējiem bērniem pakalpojumu ir jānodrošina attiecīgajai pašvaldībai. Tāpēc dažreiz pašvaldības izvēlas vienas ģimenes bērniem pakalpojumu nodrošināt dažādos bērnunamos – mazos bērnus līdz divu gadu vecumam vai bērnus ar īpašām vajadzībām ievietot valsts bērnunamā, bet pārējos – pašvaldības bērnunamā vai bērnunamā, ar kuru pašvaldībai ir noslēgts līgums.</p> <p>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 43.-46.lp.).</p>
<p>2.5. Vai, ja bērns sākotnēji ir ievietots bērnunamā vai pie audžuģimenes, kas pēc būtības ir terminēts ārpusģimenes aprūpes risinājums, tiek veiktas darbības aprūpes veida maiņai?</p>	<p>Jā / nē /</p>	<p>Visos gadījumos, ja bērns ievietots bērnunamā, atbilstoši Ministru kabineta noteikumu⁷ prasībām sagatavot rakstisku pārskatu par darbībām, kas veiktas, lai bērnam nodrošinātu piemērotu aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē (norādot visus attiecīgajā periodā apzinātos un uzrunātos aizbildņus (arī atkārtoti, jo apstākļi potenciālā aizbildņa ģimenē var būt mainījušies), t.sk. pamatojumu, kāpēc potenciālais aizbildnis nevar uzņemties bērna aprūpi, kā arī visas apzinātās un uzrunātās audžuģimenes).</p>	<p>Ne visās revidentu pārbaudītajās 73 ģimeņu lietās bija sagatavoti pārskati par darbībām, kas veiktas, lai bērnam nodrošinātu piemērotu aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē, vai arī, ja tie bija sagatavoti, tie bija formāli, neietverot visu paredzēto informāciju.</p> <p>Detalizētajās pārbaudēs tika novērota arī tendence, ka gadījumos, kad bērns ir ievietots audžuģimenē, bāriņtiesas vairs neveic darbības aizbildņa atrašanai. Saskaņā ar revīzijā veikto datu</p>

⁷ Ministru kabineta 19.12.2006. noteikumi Nr.1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 81.²-81.⁴punkts (spēkā no 01.01.2016.).

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
		<p>Izvērtēt iespēju šādu pārskatu turpināt gatavot arī tad, ja bērns ir ievietots audžuģimenē, apzinot potenciālos aizbildņus un izvērtējot iespēju bērnam aprūpi nodrošināt pie aizbildņa. Tas ir nepieciešams, jo aizbildnība jomas profesionāļu, tajā skaitā bāriņtiesu, vērtējumā⁴ ir bērna interesēm visatbilstošākais aprūpes veids, kas ir pastāvīgs risinājums bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna uzaugšanai ģimenē un kā primārais aprūpes veids būtu jāizvēlas visiem bāreņiem vai bērniem, kuru vecākiem pārtrauktas vai pat atņemtas aizgādības tiesības.</p>	<p>analīzi tikai 27,43% no audžuģimenēs ievietotajiem bērniem audžuģimenē ir pavadījuši mazāk nekā gadu, 36,36% ir pavadījuši no viena līdz trīs gadiem, bet 36,21% – trīs un vairāk gadus. Tas nozīmē: lai gan audžuģimene bija paredzēts kā īstermiņa risinājums, faktiski bērni tur paliek ilgu laiku.</p> <p>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 36.-39.lp.)</p>
<p>2.6. Vai bāriņtiesa laikā, kad bērns atrodas ārpusģimenes aprūpē, veic darbības, lai izvērtētu iespēju bērnam atgriezties ģimenē?</p>	<p>Jā / nē / daļēji</p>	<p>Lai ievērotu bērnu labākās intereses, bāriņtiesām izveidot kontroles procedūras, lai nodrošinātu, ka visos gadījumos ne retāk kā reizi gadā⁸ tiktu novērtēta ģimenes funkcionētspēja un iespēja bērniem atgriezties ģimenē, t.i., izvērtējot, vai vecāki risina tās problēmas un novērš tos apstākļus, kas bija par pamatu bērna šķiršanai no ģimenes.</p> <p>Konstatējot, ka ģimene nerisina savas problēmas un/vai ar sociālo dienestu nesadarbojas, savlaicīgi pieņemt lēmumu par prasības celšanu tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem, tā nodrošinot bērnam iespēju saņemt tā interesēm atbilstošāko pastāvīgu aprūpes veidu.</p>	<p>Revīzijā konstatēti vairāki gadījumi, kad bāriņtiesa pat reizi gadā nav vērtējusi iespēju bērnam atgriezties ģimenē, kā arī nav savlaicīgi lēmusi par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākiem.</p> <p>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 53.-57.lp.)</p>

⁸ Civillikuma 203.panta ceturrtā un piektā daļa.

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
3. Vai sociālie dienesti veic darbības, lai sniegtu atbalstu ģimenēm un novērstu nepietiekamu bērnu aprūpi, kā arī, lai veicinātu ģimenes atkalapvienošanu?			
3.1. Vai pašvaldībā ir pieejami pakalpojumi ģimenēm ar bērniem nepietiekamas aprūpes novēršanai un ģimenes atkalapvienošanai?	Jā / nē / daļēji	Bez sociālā darba un valsts nodrošinātajiem pakalpojumiem visās pašvaldībās nodrošināt vismaz šādus sociālos pakalpojumus: pašvaldības finansētu psihologu, izglītojošas nodarbības vecāku prasmju attīstīšanai, kā arī ģimenes asistentu, kas vecākiem nodrošina atbalstu un apmācību sociālo prasmju apgūšanā, bērnu aprūpē un audzināšanā, māsasimniecības vadīšanā u.c.	<i>Revidentu veiktajā aptaujā noskaidrots, ka 16% pašvaldībās, lai novērstu faktorus nepietiekamai bērna aprūpei un veicinātu ģimenes funkcionētspējas atjaunošanu, ir pieejams tikai sociālais darbs un sociālā darbinieka konsultācijas. Tikai 15 pašvaldībās ir pieejami visi trīs būtiskākie un mērķētākie pakalpojumi bērna nepietiekamas aprūpes novēršanai (psihologs, ģimenes asistents un izglītojošas nodarbības vecāku prasmju attīstīšanai). (detalizēti skat.49-53.lp.).</i>
3.2. Vai visos gadījumos, kad identificēta nepietiekama bērna aprūpe, ir sagatavots sociālās rehabilitācijas plāns, kurā ir noteikts ģimenei nepieciešamais atbalsts, pakalpojumu sniegšanas laiks un sasniedzamais mērķis?	Jā / nē /	Visos gadījumos, kad identificēta nepietiekama bērna aprūpe, ir jāsagatavo sociālās rehabilitācijas plāns, tajā ietverot uzdevumus / pakalpojumus risku nepietiekamai bērna aprūpei novēršanai vai to problēmu risināšanai, kas bija par pamatu bērnu šķiršanai no ģimenes.	<i>Ja vecāki sadarbojas ar sociālo dienestu, tiem ir sagatavoti rehabilitācijas plāni. Tomēr sociālās rehabilitācijas plāni galvenokārt satur tādus pašus uzdevumus, kādi tiek noteikti jebkuram sociālās palīdzības saņemšanai (līdzdarbības pienākumus), bet nesatur uzdevumus to problēmu risināšanai, kas bija par pamatu bērnu šķiršanai no ģimenes.</i> (detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 52.lp.).
3.3. Vai tiek veikta izstrādātā rehabilitācijas plāna uzraudzība un, ja nepieciešams, aktualizācija?	Jā / nē /	Nodrošināt pastāvīgu plāna izpildes uzraudzību un aktualizēšanu.	<i>Ne visos gadījumos sociālie dienesti uzrauga plānu īstenošanu.</i>
3.4. Vai, ja sociālās rehabilitācijas plāns	Jā / nē /	Visos gadījumos, ja sociālās rehabilitācijas plāns netiek	<i>Revīzijā tika identificēti vismaz deviņi gadījumi</i>

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
netiek pildīts, par to nekavējoties tiek informēta bāriņtiesa?		pildīts vai tiek pildīts nepilnīgi, nekavējoties par to ir jāinformē bāriņtiesa. Bāriņtiesa nekavējoties ir jāinformē arī gadījumos, ja vecāki atsakās no sadarbības ar sociālo dienestu, t.sk. neierodas dienestā, atsakās no plāna izstrādes un tml.	(pārbaudot 41 ģimenes lietu), kad sociālais dienests bija novilcinājis informācijas sniegšanu bāriņtiesai par to, ka vecāki neveic darbības problēmu risināšanai. (detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 52.-53.lp.).

4. Vai bērnu aprūpes iestādēs (bērnu namos) tiek ievērotas bērna labākās intereses un bērniem tiek nodrošināta pilnvērtīga sociālā rehabilitācija, fiziskā un intelektuālā attīstība, kā arī tiek nodrošināta sagatavošana patstāvīgas dzīves uzsākšanai?

4.1. Vai bērniem ir sagatavoti sociālās rehabilitācijas plāni?	Jā / nē /	Bērnu namā visiem bērniem ir sagatavoti sociālās rehabilitācijas plāni, kuros ir noteikts bērnam nepieciešamais atbalsts tā adaptācijai jaunajā vidē, kā arī pakalpojumi, kas ir nepieciešami, lai mazinātu bērnam iepriekšējās dzīves pieredzes radītās traumas un to sekas, lai tās neietekmētu bērna turpmāko attīstību (piemēram, bērnam nepieciešamais psiholoģiskais atbalsts, logopēds, fizioterapeits, sociālais pedagogs, medicīnas pakalpojumi u.c.). Sagatavotie plāni tiek izmantoti ikdienas darbā (īstenoti).	Revīzijā četri bērnu nami no kopā izlasē iekļautajām 64 bērnu lietām revidentiem nevarēja uzrādīt vismaz 13 bērnu individuālās sociālās rehabilitācijas plānus. (detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 64.-65.lp.)
4.2. Vai sociālās rehabilitācijas plānos ir definēti konkrēti pakalpojumi / aktivitātes?	Jā / nē /	Lai bērnu sociālās rehabilitācijas plāni tiktu izmantoti kā instruments ikdienas darbā, nodrošinot pilnvērtīgu rehabilitāciju, bērnu sociālās rehabilitācijas plānos nepieciešams iekļaut visus nepieciešamos pakalpojumus un aktivitātes. Lai to izdarītu, bērnu namam jāiegūst visa informācija par bērna iepriekšējo dzīves	Vairākos gadījumos sociālās rehabilitācijas plānos bija noteiktas tikai pašsaprotamas ikdienā veicamās darbības (iet uz skolu, klāt gultu utt.) un tajos nebija iekļauti pakalpojumi, kurus ieteikuši citi speciālisti. (detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 64.-65.lp.)

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
		pieredzi, veselības aprūpi, izglītību, interesēm u.c. aspektiem (no bāriņtiesas, sociālā dienesta, ģimenes ārsta, izglītības iestādes u.c.), kā arī jāņem vērā speciālistu ieteikumi.	
4.3. Vai bērniem tiek nodrošināti sociālās rehabilitācijas plānos noteiktie pakalpojumi, tajā skaitā tiek nodrošināta iestādē esošo speciālistu pieejamība, interešu izglītība, sports u.c. aktivitātes bērna pilnvērtīgai attīstībai?	Jā / nē / daļēji	Bērnam bērnunamā vai ārpus tā tiek nodrošināti visi pilnvērtīgai rehabilitācijai nepieciešamie pakalpojumi, tajā skaitā tiek nodrošināta speciālistu pieejamība, interešu izglītība, sports u.c. aktivitātes bērna pilnvērtīgai attīstībai. Jauniešiem tiek nodrošināta arī sagatavošana patstāvīgas dzīves uzsākšanai.	<i>Vairākos gadījumos nebija izsekojams, vai bērniem tiek nodrošināti rehabilitācijas plānos iekļautie un/vai citu speciālistu noteiktie pakalpojumi.</i> <i>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 66.lp.)</i>
4.4. Vai sociālās rehabilitācijas plāni tiek aktualizēti atbilstoši sasniegtajam?	Jā / nē /	Bērna sociālās rehabilitācijas plāni tiek regulāri un/vai pēc nepieciešamības (ja konstatēti jauni apstākļi) novērtēti un aktualizēti atbilstoši notikušajām izmaiņām, bērna sasniegumiem un vajadzībām.	<i>Tika konstatēti gadījumi, kad sociālās rehabilitācijas plāni bija formāli, nenorādot, kas un kāpēc ir mainīties un kas darāms turpmāk.</i> <i>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 65.lp.)</i>
4.5. Vai bērnunams veicina bērna saskarsmi ar vecākiem un citiem tuviem ģimenes locekļiem?	Jā / nē /	Bērnunamam veicināt saskarsmi ar vecākiem un citiem ģimenes locekļiem, uzrunājot vecākus un citus ģimenes locekļus, t.sk. atbalstot tos psiholoģiski un meklējot risinājumu tiešiem / personiskiem kontaktiem.	<i>Ja vecāki vai citi tuvinieki izrāda vēlmi, saskarsme tiek nodrošināta – gan viesošanās, gan telefoniski /sociālajos tīklos. Tomēr bērnunami reti šo saskarsmi ir veicinājuši kā iniciators un atbalstītājs.</i> <i>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 68.-69.lp.)</i>
4.6. Vai bērnunams informē bāriņtiesu par bērna saskarsmi ar vecākiem un citiem tuviem ģimenes locekļiem?	Jā / nē /	Bērnunamam likumā ⁹ noteiktajos termiņos un kārtībā (ne retāk kā reizi trijos mēnešos – par bērnu, kas ir jaunāks par trim gadiem, un ne retāk kā reizi sešos mēnešos	<i>Bērnunams bāriņtiesu parasti informē tikai pēc bāriņtiesas pieprasījuma.</i>

⁹ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 28.panta 1.² daļa.

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
		<p>par bērnu no trīs gadu vecuma) un negaidot bāriņtiesas pieprasījumu ir jāinformē bāriņtiesa un pašvaldības sociālais dienests par vecāku, brāļu, māsu, vecvecāku, kā arī citu personu, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, saskarsmi ar bērnu, kā arī par sadarbību ar bērnunamu un par bērna fizisko un psihosociālo attīstību. Informācijas sniegšanai izmantojams NPAIS.</p>	
<p>4.7. Vai izglītības iestādes izvēle ir pamatota un atbilst bērna interesēm (veids, attālums)?</p>	<p>Jā / nē /</p>	<p>Visos gadījumos bērnam izglītības iestāde tiek izvēlēta, pamatojoties uz bērna vajadzībām un spējām (nepieciešamā izglītības programma) un izvērtējot iespējas ik dienu atgriezties bērnunamā, kas ir bērna dzīvesvieta ārpusģimenes aprūpes laikā.</p>	<p>Revīzijā apmeklētajos bērnunamos bērniem izglītības ieguve lielākoties tiek nodrošināta tuvējā izglītības iestādē. Bet gadījumos, ja skola neatrodas tuvumā, bērnunami nodrošina transportu uz un no skolas katru dienu pat vairāk nekā 25 km (Irlava, Strazde, Rīga).</p> <p>Tomēr revidenti konstatēja vismaz četrus gadījumus, kad izglītības nodrošināšana neatbilst bērna labākajām interesēm – vienā gadījumā bērnunama izvēlēta izglītības iestāde neatbilst bērna spējām, bet pārējos gadījumos – bērns izglītību nepamatoti iegūst internātskolā ar nakšņošanu internātā.</p> <p>Savukārt bērnunamā “Mākoņkalns” tika konstatēts risks, ka bērniem izglītības ieguve vispār netiek nodrošināta.</p> <p>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 69.-71.lp.).</p>

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
5. Vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem pēc pilngadības sasniegšanas tiek nodrošināts nepieciešamais atbalsts patstāvīgas dzīves uzsākšanai un integrācijai sabiedrībā?			
5.1. <i>Vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem pēc pilngadības sasniegšanas tiek nodrošināts nepieciešamais atbalsts patstāvīgas dzīves uzsākšanai un integrācijai sabiedrībā?</i>	Jā / nē / daļēji	<p>Nepietiek tikai pilngadību sasniegušu jaunieši informēt par tiesībām uz noteiktām sociālajām garantijām un gaidīt, kad jaunietis tās pieprasīs. Šiem jauniešiem ir jāsniedz praktisks atbalsts šo sociālo garantiju saņemšanā, jo sava dzīves gājuma dēļ tiem trūkst prasmju dažādu sadzīves situāciju risināšanai un sadarbībai ar valsts un pašvaldību iestādēm, lai saņemtu sociālās garantijas un pakalpojumus, kas viņam pienākas.</p> <p>Tāpēc bez vecāku gādības palikušam bērnam ir jānodrošina praktisks atbalsts patstāvīgas dzīves uzsākšanai, ieviešot mentora pakalpojumu, kas pašlaik jau tiek nodrošināts dažās pašvaldībās un ietver praktisku un emocionālu palīdzību dažādu sadzīves situāciju risināšanā un jauniešiem nepieciešamo pakalpojumu saņemšanā.</p>	<p>Bāriņtiesas un bērnunami uzskata, ka pēc pilngadības sasniegšanas tiem vairs nav pienākuma rūpēties par to, lai bērns saņemtu visas paredzētās garantijas. Savukārt sociālie dienesti norāda, ka nepieciešamo atbalstu var nodrošināt tikai tad, ja bērns pie tiem vēršas.</p> <p>Tomēr bērniem, it īpaši tiem, kas ārpusģimenes aprūpi saņēma bērnunamā, bieži vien trūkst prasmju un zināšanu, kā cīnīties par savām tiesībām šī atbalsta saņemšanai.</p> <p>Tāpēc normatīvajos aktos paredzētais atbalsts galvenokārt tiek nodrošināts, tikai izmaksājot Ministru kabineta noteikumos⁵ paredzētos vienreizējos pabalstus. Bet tādi nozīmīgi atbalsta veidi kā tiesības uz pašvaldības nodrošinātu dzīvojamo platību un psihosociālu atbalstu patstāvīgas dzīves uzsākšanai bieži vien izpaliek. Tāpēc atbalsta trūkuma dēļ bērns bieži vien atgriežas tajā sociālajā vidē, no kuras tika šķirts.</p> <p><i>(detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 98.-102.lp).</i></p>
6. Vai bērnu tiesību nodrošināšanā iesaistīto institūciju sadarbība un tai izmantotie rīki ir pietiekami un efektīvi?			
6.1. Vai bāriņtiesai un sociālajam dienestam ir pieejama citu institūciju konstatētā	Jā / nē / daļēji	Bāriņtiesai un sociālajam dienestam ir jāapzina citu institūciju jau konstatētā informācija, kas liecina par iespējamiem riskiem ģimenē ar	<i>Institūcijas neizmanto valsts un pašvaldību informācijas sistēmās pieejamo informāciju par ģimenēm, kas varētu liecināt par iespējamiem</i>

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
informācija, kas liecina par iespējamiem riskiem ģimenē ar bērniem?		bērniem ¹⁰ , lai informācija netiktu saņemta brīdī, kad riski jau ir iestājušies.	<i>riskiem nepietiekamai bērnu aprūpei. Tāpēc visbiežāk bāriņtiesas un sociālie dienesti informāciju saņem jau par konkrētiem gadījumiem, kad par bērna tiesību neievērošanu ziņo izglītības iestāde, valsts un pašvaldības policija, ārstniecības iestāde vai sabiedrība.</i>
6.2. Vai citu institūciju konstatētā informācija tiek izmantota bāriņtiesas un sociālā dienesta darbā?	Jā / nē / daļēji	Visos gadījumos citu institūciju sniegto / konstatēto informāciju jēgpilni izmantot bāriņtiesas un sociālo dienestu darbā, t.i., pārbaudot to pēc būtības, t.sk. izzinot cēloņus, lai nepieciešamības gadījumā sociālais dienests varētu nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus, bet bāriņtiesa – pieņemt pamatotus lēmumus par bērnu aprūpes nodrošināšanu (aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, bērnu šķiršanu no ģimenes un viņu ārpusģimenes aprūpi u.c.).	<i>Ne vienmēr citu institūciju sniegtā informācija jēgpilni tiek izmantota bāriņtiesas un sociālo dienestu darbā (par saņemto informāciju ir veikta formāla pārbaude, piemēram, skola bāriņtiesai ziņojusi par iespējamām problēmām ģimenē, bet bāriņtiesa vien apsekojusi sadzīves apstākļus). (detalizēti skat. revīzijas ziņojuma 62.-64.lp.)</i>
6.3. Vai lēmumu pieņemšanai nepieciešamā informācija no valsts un pašvaldību informācijas sistēmām (reģistriem) tiek iegūta, izmantojot attālināto piekļuvi, nevis rakstot informācijas pieprasījumus informācijas turētājam?	Jā / nē / daļēji	Bāriņtiesai izmantot attālināto piekļuvi, lai no valsts un pašvaldību informācijas sistēmām (reģistriem) iegūtu lēmumu pieņemšanai nepieciešamo informāciju, tā mazinot administratīvo slogu arī citām institūcijām. Piemēram, bērna potenciālo aizbildņu, t.sk. attālāku radnieku apzināšanai, izmantot Iedzīvotāju reģistru.	<i>Lēmumu pieņemšanā nepieciešamo informāciju vairākas bāriņtiesas vēl joprojām iegūst rakstveidā, lai gan ir iespēja to iegūt, izmantojot attālināto piekļuvi. Šo praksi apstiprina arī bāriņtiesas aptauja, piemēram, lai gan Iedzīvotāju reģistrs nodrošina iespēju informāciju no tā iegūt, izmantojot attālināto piekļuvi, 23 pašvaldības aptaujā norādīja, ka informācija tiek pieprasīta rakstveidā.</i>

¹⁰ Institūcijas un informācija, kura, pildot institūcijām noteiktos uzdevumus, jau ir to rīcībā un kura ir jāanalizē, ir apkopota tabulā revīzijas ziņojuma 29.-30.lp.

Jautājums / kritērijs	Vai kritērijs ir izpildīts?	Ieteicamā / nepieciešamā rīcība, ja kritērijs nav izpildīts vai izpildīts daļēji	Revīzijā pārbaudītajās pašvaldībās konstatētais par kritērija izpildi
6.4. Vai bāriņtiesa un sociālais dienests veic darbības, lai citām institūcijām atbilstoši to kompetencei būtu pieejama informācija par to konstatētajiem sociālajiem riskiem, aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atņemšanu un veiktajām darbībām sociālo risku novēršanai?	Jā / nē / daļēji	<p>Bāriņtiesai visos gadījumos izpildīt normatīvo aktu prasības¹¹ attiecībā uz informācijas ievadi NPAIS un Iedzīvotāju reģistrā.</p> <p>Sociālajam dienestam visos gadījumos izpildīt normatīvo aktu prasības¹² attiecībā uz informācijas par sociālo darbu, kas veikts, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē ievadi NPAIS.</p>	<p><i>Lai gan būtiskākās informācijas sistēmas, kurās ir paredzēta bāriņtiesu informācijas uzkrāšanā ir NPAIS un Iedzīvotāju reģistrs, revīzijā konstatēts, ka nevienā no abām informācijas sistēmām uzkrātie dati nav pilnīgi, jo institūcijas, kurām atbilstoši normatīvajam regulējumam ir pienākums informāciju ievadīt, to nedara vai dara nepilnīgi. Savukārt minēto informācijas sistēmu pārziņi informācijas ievadi un tās pilnīgumu neuzrauga un nekontrolē.</i></p>

¹ PERS ir informācijas sistēmas “Vienotā pašvaldību sistēma” lietojumprogramma, kuras galvenās funkcijas ir pašvaldības iedzīvotāju uzskaitē, iedzīvotāju dzīvesvietas deklarēšana un dzīvesvietu datu uzskaitē. Lietojumprogramma PERS nodrošina sasaiti ar Iedzīvotāju reģistru personu datu apmaiņai. Vairāk par lietojumprogrammu PERS skatīt tīmekļa vietnē: <https://www.zzdats.lv/risinajumi/iedzivotaju-uzskaitē-un-dzivesvietas-registracija/>.

² Iedzīvotāju reģistrs ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes pārziņā esoša valsts informācijas sistēma, kurā saskaņā ar Iedzīvotāju reģistra likuma 10.panta pirmajā daļā noteikto tiek uzkrāta informācija par ārpusģimenes aprūpes jomu. Informāciju Iedzīvotāju reģistrā sniedz bāriņtiesas un tiesas. Kārtību, kādā Iedzīvotāju reģistrā tiek aktualizētas ziņas, regulē Ministru kabineta 15.02.2011. noteikumi Nr.131 “Iedzīvotāju reģistrā iekļaujamo ziņu aktualizēšanas kārtību”, savukārt iekļaujamo ziņu apjomu regulē Ministru kabineta 09.07.2013. noteikumi Nr.378 “Noteikumi par Iedzīvotāju reģistrā iekļaujamo ziņu apjomu”.

³ Valsts nodrošina ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumu bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem vecumā līdz diviem gadiem, bērniem ar garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz četriem gadiem un bērniem ar smagiem garīga rakstura traucējumiem vecumā līdz 18 gadiem.

⁴ Minēto apliecina revīzijas ietvaros veiktā visu pašvaldību bāriņtiesu aptauja, kurā 97% bāriņtiesu norādīja, ka bērna interesēm atbilstošākais ārpusģimenes aprūpes veids ir aizbildnis.

⁵ Ministru kabineta 15.11.2005. noteikumu Nr.857 “Noteikumi par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās” 26., 27., 30., 31. un 31.¹punkts.

¹¹ Ministru kabineta 25.03.2014. noteikumu Nr.157 “Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi” 8.2.apakšpunkts.

¹² Ministru kabineta 25.03.2014. noteikumu Nr.157 “Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmas noteikumi” 8.4.apakšpunkts un Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta 2.³ daļa, kas paredz, ka laikā kamēr bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, sociālais dienests ne retāk kā reizi trijos mēnešos par bērnu, kas ir jaunāks par trim gadiem, un ne retāk kā reizi sešos mēnešos par bērnu, kas ir vecāks par trim, bet jaunāks par 18 gadiem, sniedz informāciju bāriņtiesai un ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijai par sociālo darbu, kas veikts, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. Informācijas sniegšanai un saņemšanai izmanto NPAIS.